

24.Sosyal medyada kadına yönelik cinsiyetçi söylem: #erkekyerinibilsin Twitter akımı örneği

Özge SÖNMEZ¹

APA: Sönmez, Ö. (2022). Sosyal medyada kadına yönelik cinsiyetçi söylem: #erkekyerinibilsin Twitter akımı örneği. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (Ö11), 397-415. DOI: 10.29000/rumelide.1146642.

Öz

Doğuştan gelen ve bireyin biyolojik olarak sahip olduğu kadınlık ve erkeklik cinsiyeti daha sonra yaşam içerisinde aile yaşamı, sosyal çevre, ekonomik ve kültürel yapı vb. tarafından şekillendirilerek bir kimlik haline dönüşür. Bu kimliklerin inşasındaki eşitsizlikler olarak tanımlayabileceğimiz toplumsal cinsiyet eşitsizliği günümüzde toplumlardaki sosyal, ekonomik, kültürel, politik ilerlemelere rağmen artarak devam etmektedir. Geleneksel medya olarak tanımlanan radyo, televizyon ve gazetelerde, yeni medya olarak tanımlayabileceğimiz sosyal medya ağlarında da kadına yönelik cinsiyetçi söylemlerle sıklıkla karşılaşılmaktadır. Sosyal ağlar, kimi zaman, söz konusu bu cinsiyetçi söylemleri belli başlı sözcüleme stratejileri ve olanakları ile cinsiyetçi söylemin hedefi ve nesnesi olan kadını değil onun karşı cinsi olan erkeği söylemin nesnesine dönüştürebilir. Çalışmanın konusu bu söylem ve sözcüleme stratejilerini incelemektir. Bütüncemizi, 7 Haziran 2020'de twitter'da #erkekyerinibilsin etiketiyle başlatılan; geçmişten günümüze dilimize yerleşmiş, kadına yönelik cinsiyetçi söylemler içeren, sıradanlaşmış atasözlerini, deyimleri, maço söylemleri tersine çevirerek erkeklere yönelik uyarlanmasıyla başlayan ve kendiliğinden bir akıma dönüşen tweetler oluşturmaktadır. Akım çerçevesinde üç gün boyunca iki bini aşkın tweet atılmıştır. Çalışmada, bu tweetlerden 90 tanesi incelenmiştir. Eril bakış tarafından tanımlanan kadın kimliğini ifade eden bu söylemlerin çok sesli sözcüleme biçimi olan tersinleme ile (Fr. *ironie*) tersine çevrilmesi yeni bir anlam ve kimlik inşasının da oluşmasına yol açmıştır. Seçilen tweetler kendi içlerinde dilsel yapı, işlev ve değer açısından sınıflandırılmıştır. Eril kültür tarafından tanımlanan kadın kimliğinin anlam alanları dilbilimsel ve anlambilimsel yöntemle çözümlenmiştir. Kadın kimliğini cinsiyetçi söyleme dayanarak tanımlayan söylemlerin tersine çevrilmesiyle elde edilen yeni söylemlerdeki değişkenler sözcülemsel olarak incelenmiş, sözcüleme öznesinin karşıt bir kimlik inşa ederken aslında kendi kimliğini de kurduğu ortaya konulmuştur.

Anahtar kelimeler: Cinsiyetçi söylem, eril söylem, Twitter, çok sesli sözcüleme

Sexist discourse against women on social media: #erkekyerinibilsin Twitter stream example

Abstract

Congenital and biological femininity and masculinity of the individual, later in life, family life, social environment, economic and cultural structure, etc. It turns into an identity by being shaped by it. Gender inequality, which we can define as the inequalities in the construction of these identities, continues to increase despite the social, economic, cultural and political advances in societies today. Sexist discourses against women are frequently encountered in radio, television and newspapers,

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Buca Eğitim Fakültesi, Yabancı Diller Eğitimi Bölümü, Fransız Dili Eğitimi ABD (İzmir, Türkiye), osonmez1982@yahoo.fr, ORCID ID: 0000-0001-6515-6864 [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 21.06.2022-kabul tarihi: 20.07.2022; DOI: 10.29000/rumelide.1146642]

which are defined as traditional media, and in social media networks, which we can define as new media. Social networks can sometimes turn these sexist discourses into the object of discourse, not the woman, who is the target and object of the sexist discourse, but the man, who is the opposite sex, with certain enunciation strategies and possibilities. The subject of the study is to examine these discourse and enunciation strategies. Our corpus was launched on Twitter on June 7, 2020 with the hashtag # Erkekyerinibilsin; It creates tweets that have been ingrained in our language from past to present, containing sexist discourses towards women, reversing ordinary proverbs, idioms, macho discourses, and adapting them to men and turning into a spontaneous trend. Within the framework of the movement, more than two thousand tweets were sent over three days. In the study, 90 of these tweets were examined. The reversal of these discourses, which express the female identity defined by the masculine point of view, with the polyphonic utterance form inversion (Fr. ironie), has also led to the formation of a new meaning and identity construction. Selected tweets are classified in terms of linguistic structure, function and value. The semantic fields of female identity defined by masculine culture have been analyzed with linguistic and semantic methods. The variables in the new discourses, which are obtained by reversing the discourses that define female identity based on sexist discourse, are analyzed enuncially, and it is revealed that the enunciation subject actually establishes his own identity while constructing an opposing identity.

Keywords: Sexist discourse, masculine discourse, Twitter, polyphonic utterance

Giriş

Ortak bir mekânda birlikte yaşayan, sosyal, ekonomik, kültürel vb. ihtiyaçlarını karşılayabilmek için çeşitli gruplar halinde iş birliği yapabilen, ortak bir kültüre bağlı çok sayıda insanın birlikteliği olarak kısaca tanımlanabilecek 'toplum' kavramı bireylerin kişilikleri, kimlikleri ve rolleri üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Toplumsal cinsiyet kavramı olarak tanımlanan, doğuştan gelen ve bireyin biyolojik olarak sahip olduğu kadınlık ve erkeklik cinsiyeti de bu etkiyle birlikte, yaşam içerisinde aile hayatı, sosyal çevre, ekonomik ve kültürel yapı vb. tarafından şekillendirilerek bir kimlik haline dönüşür. Bu etki toplumdaki bireye yönelik olarak değiştirici, dönüştürücü, geliştirici, geriletici olabileceği gibi bireyden topluma yönelerek değiştirici, dönüştürücü, geliştirici, geriletici de olabilir. Bu etkileşimin somut sonuçları bireylerin davranış modelleri, dünyayı, insanları, çevrelerini algılama biçimleri, düşünce yapıları, eylemleri, sorun çözme biçimleri, kullandıkları dil yapıları gibi birçok alanda açık ya da örtük biçimde görülür. Gündelik yaşamda sıklıkla şahit olduğumuz cinsiyet eşitsizliği, toplumsal cinsiyet alanında gerçekleştirilen birçok araştırmada da toplumsal cinsiyet eşitsizliği kavramı olarak ortaya konmuş, bu eşitsizliklerin ana kaynağının kadın kimliğine yönelen hiyerarşik, dayatmacı bir şekilde sosyal, kültürel, politik kısacası toplumsal olarak kurulduğu kanıtlanmıştır.

Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin sıklıkla karşımıza çıktığı alanlardan biri de dildir. Tüm doğal diller, kendi doğaları gereği kendi içlerinde sürekli değişime açık, yaşayan, gelişen ve aynı zamanda konuşucularını da değiştiren, dönüştüren, geliştiren sistemlerdir. Bir dilin, konuşulduğu toplumun kültüründen, yaşam biçiminden, dünya algısından bağımsız olarak varlığını sürdürmesi düşünülemez. Bu nedenle dil, konuşulduğu toplumu bir ayna gibi o topluma ve bireyelerine tekrar yansıtır. Kadına yönelik toplumsal cinsiyet eşitsizliği de kendini dildeki kullanımlarda somut biçimde gösterir. Kitle iletişim araçları da dilin değişik kullanımlarının kendine geniş bir alan bulduğu yerlerdir. Geleneksel medya olarak kabul edilen televizyon, radyo ve gazetelerde, yeni medya olarak adlandırılan facebook, instagram, twitter gibi çevrimiçi platformlarda kullanılan dilde kadına yönelik cinsiyet eşitsizliğinin izleri görülür. Ancak bu ifade alanları tersi durumların oluşmasına da olanak verebilir.

Yeni ifade biçimleri ve söylemlerin çok sayıda üretildiği çevrimiçi platformlardan biri olan twitter'da 5 Haziran 2020'de #erkekyerinibilsin etiketiyle bir konu başlığı açılmıştır. Bu konu başlığının altında, geçmişten günümüze dilimize yerleşmiş, kadına yönelik cinsiyetçi söylemler içeren, kanıksanmış, sıradanlaşmış atasözlerini, deyimleri, maço söylemleri tersine çevirerek erkek kimliğine yönelik uyarlamalar üretilmiş ve bu başlık kendiliğinden bir akıma dönüşmüştür. Bu akım çerçevesinde üç gün boyunca (5-7 Haziran 2020) iki bini aşkın tweet atılmıştır. Bu çalışmada, akım süresince atılan ve tersine çevrilen atasözü, deyim ve maço söylemlerden oluşan 90 tweet ele alınacaktır. Seçilen tweetler kendi içlerinde dilsel yapı, işlev ve değer açısından sınıflandırılacak, eril toplum ve kültür tarafından tanımlanan kadın kimliğinin anlam alanları anlambilimsel yöntemle çözümlenecektir. Bu çözümlenmede, kadın kimliğini cinsiyetçi söyleme dayanarak tanımlayan söylemlerin tersine çevrilmesiyle elde edilen yeni söylemlerdeki değişkenler, eyleyenler, konuşucunun konumu, üstlendiği roller, eylemleri, alıcıya seslenme ve tanımlama biçimleri, alıcının ve konuşucunun büründüğü kimlikler, göstergebilim yöntemi, sözceleme kuramı ve söylemlerarasılık yaklaşımlarıyla incelenecektir.

Sosyal medya ve twitter

İnternetin hayatımıza girmesinin en önemli getirilerinden biri de haber alma ve iletişim biçimlerimizi değiştirmiş olmasıdır. Bu biçim değişikliği elbette içerik olarak dil kullanımlarımıza da yansımıştır. Geleneksel medya, alıcısını sadece okuyan, dinleyen, izleyen özne olarak, edilgen ve durağan kılarken, yeni nesil medya bu biçimi tamamen değiştirerek alıcısını; katılımcı, içerik ve haber üretici, yayıcı, yorumlayıcı ve paylaşılan özne konumuna taşımıştır. Geleneksel medyada içerik türlerinin keskin sınırlarla birbirinden ayrılmasının aksine yeni nesil medyada içerik türleri arasındaki sınır kalkmış; yazılı metin, video, işitsel, görsel, görsel-işitsel materyaller dijital alanda hep birlikte var olabilmislerdir. Bu birliktelik alıcıyı medya karşısında hiç olmadığı kadar etken kılmıştır. Geleneksel medyanın tek yönlü bilgi paylaşımının yerini çift yönlü, etkileşimli ve eşzamanlı bilgi paylaşımı almıştır.

Twitter, ülkemizde ve dünyada önemli bir kullanıcı kitlesi olan yeni nesil bir sosyal medya platformu olarak hayatımızda önemli yer tutmaktadır. Bu platformun özelliklerinden biri kullanıcılarına en fazla 140 karakter kullanarak duygu ve düşüncelerini anlatmaya izin vermesidir. Bu kısa ve hızlı iletişim biçimi kullanıcıların dil kullanımlarını tekrar biçimlendirmelerine neden olmuştur. Çalışmamızın bütüncesini oluşturan ve #erkekyerinibilsin etiketiyle başlatılan twitter akımında, atasözleri, deyimler ve yaygın söylemler kısa ve hızlı anlaşılabilir dilsel kullanımlar olduğu için kullanıcılar tarafından tercih edilmiştir. Bu tercihin bir diğer nedeni de akımın amacına uygun olarak dilimize yerleşmiş kadına yönelik toplumsal cinsiyet eşitsizliği içeren bu tür yaygın kullanımları tersine çevirerek baştan yaratmaktır.

Dil, kimlik, söylem ve cinsiyetçi söylem

Dil ve toplum bireyin kimlik inşasında ara vermeksizin olumlu ya da olumsuz olarak, açık ya da örtük rol oynar. Düşünme biçimimizin dille olan ayrılmaz bağlantısı sürekli olarak devinmekte ve yaşadığımız gerçekliği de biçimlendirmektedir. Bu anlamda toplumda aksak giden ne varsa dile de o şekilde yansması kaçınılmazdır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği kavramı da bu nedenle hem ülkemizde hem dünyada güncelliğini korumaya devam etmektedir. Birbirini karşılıklı olarak durmadan değiştirip dönüştüren bu iki gücün arasında varlığını devam ettiren birey, kimliğini baskın düşünce yapısına göre şekillendirme ya da bu baskın şekillendirmeye karşı bir itiraz olarak kendi kimliğinin inşasını kendi sorumluluğuna alma eğilimine girer.

Söylem kavramı birçok araştırmacı tarafından çeşitli biçimlerde tanımlanmıştır. Bu noktada, Ece Korkut'un "Söz ve Kimlik" kitabına Georges-Elia Sarfati'den özetleyerek aldığı, çalışmamızın da ana hatlarını oluşturan üç ana söylem tanımına yer vermemiz gerekir (Korkut, 2017, s. 134):

1. Söylem, konuşan özne tarafından üstlenilerek, sözlü ya da yazılı biçimde harekete geçirilen dildir.
2. Benveniste'e göre, hiçbir öznenin konuşmadığı izlenimi veren "anlatı"nın tersine, söylem, konuşan öznenin (ben) sözcelem durumunu (şimdi-burada) gösterir.
3. Maingueneau'ya göre söylem, belli bir toplumsal veya ideoloji konumdan hareketle (örneğin "feminist söylem"), sonsuz sayıda bir sözce bütünü oluşturmanın kurallarını belirleyen bir dizgedir.

Ana maddesi dil olan ve hayatın tüm yönleriyle sıkı ilişkili olan söylemde, konuşan özne, konuşan öznenin niyeti, bağlamı, sözcelem durumu, toplumsal konumu gibi birçok değişken yer alır. Dolayısıyla dilsel üretilere her türlü çevresel gerçeklikten soyutlayarak bakmak yerine sözü edilen değişkenlerle birlikte çözümlenen söylem, dili sadece dilsel bir gerçekliğe sıkıştırmaktan kurtarmış, konuşan öznenin ve bileşenlerinin de içine alındığı dilsel ve dil dışı gerçekliği kuramın merkezine oturtan bir yaklaşım olarak dil bilimleri alanında yerini almıştır.

Konuşan özne ve bileşenlerini merkezine alan bu kuram, insanın dille sıkı bağlantısı olan gerçeklik algısını da değiştirmiş, aynı dilsel kodu kullanan toplumlar tarafından kabul görmüş tek bir gerçeklikten öte, konuşan, sözceleyen özne kadar gerçeklik inşa edilebildiğini ortaya çıkarmıştır. Söylemleriyle yeni gerçeklikler oluşturabilen konuşan öznelerin kişisel kimliklerinin yanı sıra toplumsal ve söylemsel kimlikleri de öne çıkabilir. Söylemleriyle bu kimliklerini tekrar inşa ettikleri gibi tanımladıkları alıcıların kimliklerini de fark etmeden ya da bilinçli olarak tekrar kurarlar. *Sosyal kimliğin pekiştirilmesi, yeniden yaratılması veya tam tersine, konuşan öznenin dil tarafından gizlenmesi gerekir ve söylemsel kimlik, kendini inşa etmek için bir sosyal kimlik temeli gerektirir.* (Charaudeau, 2009)

Kimlik TDK'da, *toplumsal bir varlık olarak insana özgü, belirti, nitelik ve özelliklerle, birinin belirli bir kimse olmasını sağlayan şartların bütünü olarak tanımlanmıştır. (...) Kimlik kendiliğinden oluşmaz, zaman içinde oluşturulur, kimlik çoğul bir kavramdır, pek çok bileşeni vardır* (Korkut, 2017, s. 147). Söylemsel kimlik de bunlardan biridir. Sözceleyen özne ile ilgili olan bu kimlik var olan ve yeniden üretilen tweetlerde farklı şekilde konumlanır. Bir diğer önemi nokta da atılan tweetler atasözleri, deyimler, toplum tarafından kabul görmüş yargılar, önvaryaymlar, önermelerden oluştuğu için ortak kimlik ve toplumsal kimlik kavramlarının da hem konuşucunun hem alıcının üzerindeki etkisidir.

Geçmişten günümüze ataerki düzen ve eril bakış tarafından tanımlanan kadın kimliğine karşı duruş, kadının kendi kimliğini kendi inşa etme isteğinden doğar. Çünkü ona sunulan kimlik kurgulanmış bir kimliktir. Bu kurgulanmış kimliği dilde sadece atasözleri ve deyimler yansıtmaz. Aynı zamanda önerme, tespit, önkabul, önvaryaym, önyargı içeren, toplum içinde yaygınlaşmış, kabul görmüş ve süregelen ortak yargı ve düşünme biçimi bildiren söz kalıplarını da yansıtır. Atasözleri ve deyimler dışında bu tür yaygın kullanımlar da kadına yönelik toplumsal cinsiyet eşitsizliğini içerdiği için bütüncemizin önemli bir bölümünü oluşturmaktadır.

Dilde atasözleri, deyimler, önermeler ve toplumsal cinsiyet eşitsizliği

Atasözleri ait olduğu toplumun kültürü, yaşam biçimi, dünya görüşü, gelenek ve görenekleriyle ilgili bilgi, öneri, öğüt içeren, geçmişten günümüze taşınan dil yoluyla aktarılan söz kalıplarındır. Kültür mirası olarak da nitelendirilebilecek bu söz kalıpları, bir durumu açıklamanın en kestirme ve anlaşılır yolu olarak toplum tarafından kabul görmüştür. Birçok atasözü ve deyim, bireysel veya toplumsal

deneyimlerin neticesinde söylenmiş ve ortak fikir olarak benimsenmiştir. İnsanlar tarafından yıllarca kullanılan bu söz kalıpları, bir durumu izah etmenin en kolay ve en anlaşılır yolu olmuştur. Aksan'a göre, *bir dilin sözcüğü içinde yer alan atasözleri bir toplumun bilgeliğini, deneyimlerini, dünya görüşünü ve anlatım gücünü yansıtan, yüzyıllarca yaşayabilen sözlerdir* (Aksan, 1993, s. 33). Kimin tarafından söylendiği belli olmayan bu sözler ait oldukları toplumların yaşam biçimlerine, ideolojilerine, dünya görüşlerine ait birçok iz taşır.

“-atasözü, geçerliliği atalardan gelen, deneysel kökenli, evrensel ve genel bir gerçekliğe olan popüler bilgeliğin yansımasıdır.

-Mantıksal bir doğası yoktur ve tamamen güvenilir bir akıl yürütmeye olanak tanımaz.

-Kısa ve metaforiktir.

-Sözlü ve kendiliğinden olan bir yaratıdır.

-Geleneklere ve geçmişe ait nesnelere gönderme yapar.

-Eğer asırlık sözlü aktarımlarda kaçınılmaz bozulmaları dışarda bırakırsak, nesilden nesile olduğu gibi aktarılır.” (Anscombe ve diğ., 2012: 27)

Deyim ise, *dili konuşan toplumun dünya görüşünü, yaşam biçimini, çevre koşullarını, gelenek görenek ve inançlarını, önem verdiği varlık ve kavramları, kısacası maddi ve manevi kültürünü* (Aksan, 1993, s. 83) yansıtır. Düzenlamı dışında farklı yananamlara sahip olan ve en az iki sözcükten oluşan bu kalıplaşmış söz grupları da yine atasözleri gibi ait oldukları toplumun yaşam biçimine, kültürüne ve dünyayı algılama şekline dair somut izler taşır. Söyleyeni belli olmayan bu söz grupları da geçmişten günümüze gelen kültür ve düşünce biçimi taşıyan dilsel miraslardır. Humboldt'a göre, bir ulusun karakterini en açık şekilde ortaya koyan, o ulusun dilidir ve bir dili diğerlerinden ayıran yalnızca bu dilin farklı göstergeleri kullanması değil aynı zamanda söz konusu dilin başka bir düşünme biçimine sahip olmasıdır (Akt. Akarsu, 1998, s. 59-64). Atasözleri ve deyimler ait oldukları toplumda ataerkil düzenin kurulmasında, bu düzen tarafından oluşturulmuş beklentilerin, düzenin devamı için toplumsal cinsiyet rollerine yüklenmesinde ve bu alanda üretilen eşitsizliğin altını çizip desteklenmesinde, otoriteden, yani atalarımızdan gelen bir gerekçelendirme olarak önemli bir yer tutar. *Bu türden deyişleri bir konuşucu, sadece yerleşmiş ve alışılmış olduğuna güvenip isteyerek ve seçerek söylemine aldığında, elbette bu konuşucunun kimliği hakkında önemli bilgiler oluşturur.* (Korkut, 2017, s. 260)

Bütüncemizi oluşturan tweetlerin %19'u atasözleri, %10'u da deyim içermektedir. Deyimler ve atasözlerinde birincil sorumluluk, sözcüleyen özneye ait değildir. Bunun nedeni deyim ve atasözlerinin ilk kaynaklarının bilinmemesi ve zaman içinde sıklıkla kullanılarak yaygınlaşması sonucu bir toplumun ortak fikir ve değerlerini belirtiyormuş izlenimi vermesidir. Georges Kleiber'e göre (Anscombe ve diğ., 2012, s. 43-44):

Konuşucu atasözünün x biçimden sorumlu değildir. (...) Tıpkı konuşucunun “kitaplık” sözcüğünün biçiminden, x göndergesinden, adlandırma bağından sorumlu olmaması gibi, atasözü kullanan konuşucu, ne onun deyişsel biçiminin ne de ifade ettiklerinin yaratıcısıdır. İki durumda da, adlandırma anlaşması ortak olandan, dilsel topluluktan, yani ortak dilsel göstergeden yola çıkar. Buna karşılık, (...) konuşucu atasözünün kullanım biçiminden tamamen sorumludur.”

Konuşucu kendi düşüncesini, niyetini kendine ait bir cümle kurmak yerine deyimlere, atasözlerine dayandırıyor bu yapılarıdaki anonim konuşucuya konuşan öznenin kimliği örtüşür ve cümlenin sorumluluğu anonim konuşucuya aktarılır. *Bir atasözünü sözcülemek sadece bir yetkeyle düşünce ileri*

sürmek değil, öncelikle atalardan gelen ortak sesi, yankıyı taşıyan sözcelenmiş cümleyle tekrar yankılatmaktır. (Anscombe ve diğ., 2012, s. 56)

Atılan tweetler atasözleri, deyimler, toplum tarafından kabul görmüş yargılar, önvarsayımlar ve önermelerden oluştuğu için konuşucunun kimlik değişimi önem kazanmaktadır. Tweetlerde silme, yerine koyma ve saptırma yöntemiyle yeniden üretilen söylemelerde söylemi gerçekleştiren ile söylemin alıcısı da değişmiştir. Örneğin “kızını dövmeyen dizini döver” atasözünü ele alacak olursak; atasözü toplumsal, ortak, anonim bir konuşucu tarafından oluşturulmuştur ve yine genel anlamıyla alıcı olarak topluma seslenir. Ancak derin yapıya indiğimizde, konuşucu toplumsal, ortak bir ses gibi gözükse de seslendiği kitle örtük olarak erkek kimliği ve bastırılmış kadın kimliğidir. “Kızını” dövecek olan kimdir? “Kızını dövmediğinde pişman olup dizilerini dövecek olan kimdir?” sorularının yanıtı bizi hedeflenen alıcıya götürür. “Oğlan” dövülmezken “kız”, ebeveynleri tarafından dövülmelidir. Dolayısıyla bu cinsiyetçi atasözünü kendi söyleminde kullanmayı seçen bir konuşucu aslında “ortak sesi” arkasına alarak kendi görüşünü destekleyici bir gerekçe oluşturur. Atasözünü sözceleyen özne kendisi olmadığı için örtük olarak atasözünün içeriğinin sorumluluğunu “ortak kimlik”e yükler ve kendi “kişisel kimliğini” temize çıkardığını düşünür. Diğer bir ifadeyle eyleyen özne olmanın sorumluluğunu ortak sese yükler. Ortak sesin hakkında hüküm verdiği özne ise (“kız”) edilgen öznedir. Hakkında karar verilir, sınır çizilir, dayatmalar uygulanır, yargılanır, değerlendirilir, denetlenir, tanımlanır vs. Bu sözün yeniden söylemiş hali “Oğlunu dövmeyen dizini döver” tweetinde ise bu anlamsal çağrışımlar erkek kimliğine aktarılır.

Karşılaştırma içeren “Tespah elden ele, kadın koldan kola dolaşmaz” atasözündeki kadın sözcüğünün yerine ‘erkek’ sözcüğü konularak tweette yeniden söylenmiştir. /Tespah/ ve /kadın/, /el/ ve /kol/ uzuvları karşılaştırılmıştır. Tespah sözcüğünün taşıdığı dinsel nesne yananlamı, onun birçok kişinin elinde gezmemesi ve temiz kalması ile kadının da birden çok erkeğin kolunda gezmemesi, kutsallığını, temizliğini ve namusunu koruması gerektiği anlamı karşılaştırılarak çağrıştırılır. Denetleyici, sınırlandırıcı ve karar verici bir işlev üstlenen ise ortak sestir. Tespah bir nesnedir ancak kadın bir öznedir. Nesne ve özne karşılaştırması öznenin nesneleşmesine yol açmıştır. Yeniden söylenen “oğlunu dövmeyen dizini döver” atasözünde ise erkek özne nesneleştirilmiş ve tekrar sunulmuştur. Kadın kimliğini tanımlayan toplumsal yargı, bu kez erkek kimliğini tanımlamıştır.

Bir itiraz söylemi olarak ironi

Tersinleme (Fr. l’ironie) geçmişten günümüze dilbilim, anlambilim, söylem çözümlemesi gibi birçok disiplinin araştırma konusu olmuştur.

Kişinin karşısındakine göre ya alçakgönüllülüğten ya da aşağılayıcı ve alaycı bir niyetle, düşündüğünün veya hissettiğinin tersini söylediği bir düşünce figürü olarak tanımlanmaktadır. Çiçero, Sokrates’in mirasını alıp ironiyi bir süs ve belagat aracı olarak değerlendirerek, ironiyi insanlaştırır; Quintilian ise onda şakaya yakın gülünç bir araç görür ve onu bir üslup süslemesine, bir retorik figürüne indirger. (Del Ré ve diğ., 2018)

Tersinlemenin oluşabilmesi için iki farklı değer yargısının tek seste buluşması gerekir. Dolayısıyla tersinleme yapan konuşucu öncelikle diğer bir konuşucunun iletisini kendi oluşturacağı iletiye temel almak zorundadır. Bu da tersinlemenin çoksesli olmasını gerekli kılar.

En genel tanımıyla, söylediklerinin tam tersini söyleme olarak tanımladığımız tersinleme, Ducrot, Kerbrat-Orecchioni, Berrendonner gibi dilbilimciler tarafından çok sesli (Fr. polyphonie) sözceleme türü olarak

incelenmiştir. Çünkü, ‘söylediklerimizle bir şeyin tam tersini söylemek’, sözcelememizde başka bir sözceleme öznesinin varlığını kabul etmek demektir.” (Öztiin Passerat, 2017)

Bireylerin değerlerinin ve dünya görüşlerinin izlerini içeren her dil kullanımı gibi tersinleme de bu değerlere ait izler taşır. Tersinleme alay yoluyla bir düşünceyi küçümsemeyi, değersizleştirmeyi, eleştirmeyi hedef alır. Dolaylı ve mizahi bir eleştiri eylemi gerçekleştirir. Dolayısıyla ironi, iki söylemin etkileşiminden oluşan söylemsel bir diyalojik gerçek ve yankılı bir değindir. *Tüm tersinlemelerin bir yankılı değınme olarak yorumlandığını söyleyebiliriz: (...) gerçek ya da kurgusal fikirlerin ya da sözlerin, belirli kişilere atfedilen ya da atfedilmeyen, az çok mesafeli yankısı. Yankı belirgin olmadığında, yine de çağrıştırılır* (Mercier-Léca, 2003: 29).

Ancak bu yankı, kendinden önceki söylemin tersine çevrilmiş basit bir tekrarı değildir. Bu, genellikle baskıcı öznelere değerler sistemini bozan bir yankıdır. Örneğin, cinsiyetçi atasözleri ve deyimler tersinlemeyle tekrar üretildiğinde baskıcı ortak ses ve eril kimliğin yarattığı, dayandığı ve sürmesini istediği değerler sistemi dilsel olarak altüst edilir. Tersinlemeyi söyleminde kullanmayı tercih eden bir konuşucu alıcısını zorlar, onda bir farkındalık yaratmaya çalışır, onu şaşırtır. Bu nedenle tersinleme atak, saldırgan bir söylem biçimi olarak ifade edilir. *Tersinleme, eleştiriyi hafifletmek yerine keskinleştirir. Özünde atak olma vardır. Sözcelemsel özellikleriyle (çokseslilik, önvarsayımlara ve imalara başvurmasıyla) karşıdakini paralyze eder, ispatlayıcı gerekçeler sunmasını engeller.*” (Mercier-Léca, 2003: 61)

Seçilen tweetlerde yapılan tersinlemede, dilsel dünyadaki “değişen özne” ve “değişen nesne”nin aksine tümleçler ve fiiller aynı biçimde korunduğu için, dil dışı dünyadaki alışlagelen ataerki göndermelerle uyumsuzluk ve tutarsızlık oluşur. Anlam alanındaki aktarmayla birlikte, bu uyumsuzluk ve tutarsızlık tersinlemedeki mizahi, alaycılığı ve eleştiriyi yaratır.

Tablo 1: Tersinlemeli cümlede değişen ve aynı kalan öğeler

Özne 1	Nesne 1	Tümleç 1	Fiil 1
<i>Değişen Özne</i>	Nesne 1	Tümleç 1	Fiil 1
<i>Değişen Özne</i>	<i>Değişen Nesne</i>	Tümleç 1	Fiil 1

Ayrıca tweetlerde fiillerin olduğu gibi korunması özneye ait alışıldık tüm anlam alanlarını değişikliğe uğratmıştır. Seçilen tweetlerde kullanılan fiilleri sınıflandırdığımızda 4 fiil türünün kullanıldığını tespit ettik: geniş zamanlı fiiller, emir kipi yerine kullanılan gelecek zamanlı fiiller, emir kipi ile kullanılan fiiller ve yeterlilik fiilleri. Bu fiillerin kullanımının özneye yüklediği buyurganlık, emir ve hüküm verme, yargı bildirme ve izin verme/vermeme gibi özellikler tersinleme ile değişen özneye aktarılmıştır.

Tablo 2: Seçilen tweetlerde kullanılan fiillerin sınıflandırılması

Geniş zamanlı fiiller		Emir kipi yerine kullanılan gelecek zamanlı fiiller		Emir kipi ile kullanılan fiiller		Yeterlilik fiilleri	
Olumlu	Olumsuz	Olumlu	Olumsuz	Olumlu	Olumsuz	Olumlu	Olumsuz
döver	dolaşmaz	olacak (x3)	karişmayacak	dizini kırsın	gezmeyin	çalışabilir	binemez
bakar (x2)	kalmaz	görünecek	çıkmayacak (x2)	örsün	giymesin	olabilir (x2)	uğraşamaz

oturur	sorulmaz	eğecek	çıkarmayacak	yapın	etme	kapanabilir	götüremem
mutfağıdır	yapmaz		atmayacak	kapasın	salma		güvenemem
işidir (x3)	yoktur		etmeyeceksin	kullan (x2)	geri çevirme		
yapar (x4)	çıkılmaz		atmayacak	doldur	kullanmasın		
benzer	kirlenmez		giymeyecek	kalsın	okutmayın		
kayar			görmeyeceğim	koysun	etmeyin		
döver				yürüyün	yapma		
sever				evlendirin	yıkma		
varır				otursunlar	dikkat et		
vardır (x2)				büyütsün			
öder				olsun			
kapar				gelsin			
aldatır				oturur			
geçer (x2)				bırakın			
				dövün			

Tweetlerde konuşucunun üstlendiği roller

Bireylerin kimliklerinin yanı sıra toplumsal yaşamda ve özel hayatlarında üstlendikleri roller vardır. Bu roller bireylerin dil kullanımlarına ve söylemlerine yansır. “Dil kaçınılmaz olarak bir dizi insan ilişkisini, konuşucunun kendine seçtiği ve karşısındakine kabul ettirdiği çeşitli rolleri içerir. Yani dilin işlevi, bilgi iletmeye indirgenemez... Dil yalnızca bireylerin bulunduğu bir yer değildir, ayrıca bu buluşmaya belirli biçimler de dayatır. Dil yalnızca toplumsal yaşamın bir koşulu değil, ayrıca bir toplumsal yaşam biçimidir” (Ducrot 1972: 4’den akt. Korkut, 2017: 165). Bütüncemizde yer alan tweetlerde konuşucunun üstlendiği roller sınıflandırıldığında konuşucunun 7 farklı rol üstlendiği görülmüştür. Bu roller yüzdelik sırasıyla: sınırlama (%49), sınıflandırma (%15), yargılama (%13), şiddet öznesi olma (%8), önerme (%7), denetleme (%4) ve güvenlik sorumlusu olma (%4) rolleridir.

-‘Sınırlamacı’ rolünü üstlenen konuşucu: Ataerkil toplum düzeninin dil kodlarıyla oluşturduğu “kadınlar saçını kolunu bacağına kapasın, biz onları öyle görmek zorunda mıyız, sonra neden taciz tecavüz” örneğinde konuşucu, “biz” adıyla kimliğini toplumdaki tüm erkek kimliklerine ulamış ve kendi bireysel görüşünü ortak bir görüş gibi sunmuştur. Bu sözceyle “kadınlar” a vücutlarını örtmelerini buyurur ve üstü örtük olarak vücudunu örtmeyen kadının taciz, tecavüz gibi cinsel saldırılara maruz kalmasını hak ettiğini ima eder. Bu imayı da ortak sestem güç olarak ifade etmeyi seçer. Oysa yeniden söylenen “erkekler saçını kolunu bacağına kapasın, biz onları öyle görmek zorunda mıyız sonra neden taciz tecavüz” tweetinde değiştirilen özne tersinlemeyi yaratır ve bunu yaparken de çokselsliliğin arkasına gizlenen özneyi ortaya çıkarır.

“Tersanecilik erkek işidir öyle sahada tulum giyip gezmeyin kadınlar hele hele tanka girmek filan siz narinsiniz gidin evde yemek yapın hem sonra onca erkeğin arasında tek başınıza el âlem ne der?” örneğinde ise konuşucu hem ‘mesleki cinsiyetçilik’ hem de ‘sınırlama’ yapmıştır. Konuşucu, ataerkil toplum tarafından erkek mesleği olarak kabul edilen alanlarda kadının olmasını istemez. Fiziksel zayıflık vurgusu yaparak bununla dalga geçer. Erkek fiziğinin üstün olduğunun altını çizerek, kadını zayıf özne olarak tanımlayan bir söylem kullanmayı seçer. Kadını sahaya değil mutfağa yönlendirir. Ayrıca erkeklerin çoğunlukta olduğu mesleki bir alanda kadının görünmez olması isteğini bir yetke (otorite) gerekçesi olarak “el âlem” kavramına bağlar. Yeniden oluşturulan tweette ise, “Tersanecilik kadın işidir öyle sahada tulum giyip gezmeyin beyler hele hele tanka girmek filan siz narinsiniz gidin evde yemek yapın hem sonra onca kadının arasında tek başınıza el âlem ne der?” değiştirilen öğelerle ilk söylemdeki tüm anlamsal çağrışımlar erkek kimliğine aktarılır.

-“Sınıflandırmacı” rolünü üstlenen konuşucu şair Necip Fazıl Kısakürek tarafından söylendiği iddia edilen “tesettürsüz kadın perdesiz eve benzer” cümlesini söyleminde kullanmayı seçtiğinde, /kadın/ ve /ev/ karşılaştırmasını da içeren bir sınıflandırma yapmış olur. Bu konuşucu için tesettürsüz kadın seyirlik bir nesneden başka bir şey değildir. Ayrıca örtük olarak kadınlar arasında da bir sınıflandırma yapma yetkisine sahip olduğunu ortak sesin arkasına gizlenerek sezdirir. Atasözleri, deyimler ve ortak kabul, yargı ve önermelerdeki çokseslilik bunları söyleminde kullanmayı tercih eden özne için sözün sorumluluğunu almaktan bir kaçış yolu olduğu kadar, düşüncelerini ve eylemlerini desteleyecek bir dayanağa dönüşmüştür.

Benzer bir sınıflandırma örneği de “evlenilecek kadın var eğlenilecek kadın var sonuçta” cümlesinin dönüştürülmüş halidir. “Evlenilecek erkek var eğlenilecek erkek var sonuçta” tweetindeki cümlede değiştirilen nesne ile, bu kez kadın (veya erkek) konuşucu ataerkil düzenin erkek kimliğine verdiği sınıflandırma yetkisini tersinleme ile kendi eline alır ve erkeği sınıflandırır.

-‘Yargılayıcı’ rolünü üstlenen konuşucu, “Kadın öyle herkesin içinde kakhaha atmayacak. Ayıp denen bir şey var” cümlesini yönelttiği özneye karşı ortak sestene yönelen örtük bir yargılama ve aynı zamanda açık bir sınırlamayı aktarmıştır. Burada kadın toplum içinde kendi davranışını ayarlamayı bilmeyen ve yönlendirilmesi gereken edilgen bir özne olarak anılmış, üstelik toplumsal ve kültürel bir kavram olarak ortaya çıkan “ayıp” sadece kadının davranışlarıyla tanımlanmıştır. Buna göre kadın gülme eylemini toplum içinde kontrol etmesi gereken bir öznedir. Eğer etmezse “ayıp” etmiş olur ve toplum tarafından olumlu olarak kabul edilmeyen bir kadın imajı çizeceğini sezdirir. Yeniden üretilen “Erkek öyle herkesin içinde kakhaha atmayacak. Ayıp denen bir şey var” tweetinde ise cümlelerin öznesi değiştirilerek eylem ve yargı aynen korunmuştur. Bu şekilde, kadın kimliği ile ilgili tüm olumsuz anlam çağrışımları tersinlemeyle ortak sese ve erkek özneye yönlendirmiştir.

-Şiddet öznesi rolünü üstlenen konuşucu söyleminde “erkeğe karısını ne sebeple dövdüğü sorulmaz” hadisini kullanmayı seçtiğinde hadis dinsel bir gönderge olarak yetke gerekçesine dönüşür. Sözceleyen özne bu hadisin arkasına saklanarak “ben söylemiyorum, hadis böyle buyuruyor” gerekçesiyle aslında hadisin içeriğini de kabul etmiş olur. Önvarsayım olarak erkeğin karısını dövdüğünü kabul eden bu kullanım, hangi sebeple dövdüğü konusunu erkek cinsiyetinin kadın cinsiyetinden üstün olmasına ve erkek olarak doğmanın dinsel olarak karısına şiddet uygulama hakkı vermesine dayandırır. Bu örneği sözceleyen özne de bu içeriği kabul etmiş olur. Yeniden üretilen “kadına kocasını ne sebeple dövdüğü sorulmaz” tweetinde tüm bu anlamsal çağrışımlar tersinlemeyle kadın özneye yüklenir ve erkek şiddet nesnesine dönüştürülür.

-Erkeğin sırf erkek olarak doğduğu için doğuştan sahip olduğu düşünülen haklarından birisi (bazı toplumlarda) çok eşlilik. Kadına nasıl davranması gerektiğini 'önerme' rolünü üstlenen bir konuşucu, "Erkektir bu gözü dışarı kayar elinde tutmasını bil onun için süslen makyaj yap güzel giyin yemeğini temizliğini eksik etme evlendin diye salma kendini sonra dışarı giderse ah vah edersin kadınlığını kullan biraz onu n'olursa olsun geri çevirme sakın" örneğinde yine ortak sesin arkasına gizlenir. Ortak ses "erkektir bu gözü dışarı kayar" diyerek bu sözde hakkı meşrulaştırmaya ve benimsetmeye çalışır. Söyleminde bunu kullanan bir kişi, kadına güzellik, aşçılık, temizlik, cinsellikle ilgili bir dizi öneride bulunur ve "ne olursa olsun" diyerek erkeğin ailede kalmasını kadının eylemlerine bağlar. Erkek elde tutulması gereken biridir; kadın da onu elinde tutmaya çabalaması gereken bir yardımcı unsur. "Ne olursa olsun" kullanımında fiziksel, psikolojik, ekonomik, duygusal şiddet türlerinin sezdirimi vardır. Bunlar olsa bile kadın onu kabul etmeli ve onunla olmaya devam etmelidir. Yeniden üretilen "Kadındır bu gözü dışarı kayar elinde tutmasını bil onun için süslen makyaj yap güzel giyin yemeğini temizliğini eksik etme evlendin diye salma kendini sonra dışarı giderse ah vah edersin erkekliğini kullan biraz onu nolursa olsun geri çevirme sakın" tweetinde ise özne değişimiyle yaratılan eylem uyumsuzluğu tersinlemeyi oluşturmuş ve eril toplumun kadına dayattığı önermeleri gerekçesiyle birlikte erkeğe iade etmiştir.

-"Elin oğlu aldığın diplomaya değil, yaptığın pilava bakar" örneğindeki özne "elin oğlu" 'denetleyici' rolünü üstlenir. Açıkça dile getirilen, alman eğitimin değil, mutfaktaki yemek yapma becerisinin "değer beceri" olduğudur. Denetleyen özne için ölçüt budur: Pilav Türk mutfağında kıvamı ve lezzeti zor tutturulan bir yemek olarak kabul gördüğü için sözel kültüre de yerleşmiştir. Pilavın kalitesini denetleyen "elin oğlu" aynı zamanda karar verici öznedir. Bu kararın sonucuna göre "nesneleştirilmiş" olan kadını kendine eş olarak alacak ya da almayacaktır. Oysa sadece nesnelere alınıp verilebilir. Yeniden üretilen "Elin kızı aldığın diplomaya değil, yaptığın pilava bakar" tweetinde ise yine özne değiştirilerek eylem korunmuş ve tersinleme ile bu kez kadın özne denetleyici ve karar verici rol üstlenmiştir.

-Bu akıma resmi tweeter hesaplarından dâhil olan bazı belediyeler erkek kimliğinin güvenlik sorumlusu olma rolünü tiye alan tweetler paylaşmışlardır. Örneğin bunlardan biri Seyhan Belediyesi'nin paylaşımıdır: "İlçemizde yaşayan erkeklerin hava kararmadan evde olmalarını önemle rica ediyoruz. Biz size güveniyoruz dışardakilere güvenmiyoruz." Bir diğeri Bodrum Belediyesi'nin paylaşımıdır: "Erkekler akşam güvenle sokakta dolaşsın diye kentimizi ışıl ışıl aydınlatıyoruz." Ataerkil düzende kadının güvenliğinden sorumlu özne ilan eden erkek, kadını diğer erkeklere karşı korumakla görevlendirir. Güvenlik sorumlusu olan erkek dışındaki diğer erkekler kadınlar için tehlikelidir. Kadın özne zayıf ve korunmaya muhtaçtır. Belediyelerin yeniden ürettikleri tweetlerde bu anlamsal çağrışımların tümü tersinleme yoluyla erkek kimliğine aktarılmıştır.

Konuşucuya göre kadının var olması/olmaması gereken uzamlar

Ataerkil düzeni temsil eden ortak ses toplumsal hayatta kadına ve erkeğe ayrılan uzamları da dile taşır. İncelediğimiz tweetlerde kadının var olması ve olmaması gereken uzamları sınıflandırdığımızda 4 farklı uzam olduğunu tespit ettik. Bu uzamlar yüzdelik sırasıyla şunlardır: ev (%37), mutfak (%23), sokak (%21) ve toplu taşıma (%19). Kadını ağırlıklı olarak evde, özelde ise mutfakta görmek isteyen ataerkil toplum düzeni, onun sokakta ve toplu taşımada yalnız olmasını istememektedir.

Örneğin, "kadın dediğin geceleri dışarı çıkmayacak kısa giymeyecek ne o öyle kırsın dizini evde örgü falan örsün" cümlesinin sözceleyeni ev için kadına ait bir uzam olarak kabul eder. Örgü örmek de kadın işidir ve kadın gece dışarda kısa kıyafetle dolaşmamalıdır. Bunları söyleminde kullanmayı tercih eden

konusucu yine kendi sorumluluğunu ortak sese yükleyerek kimliğini temize çıkarır. Önerme cümlesinin yeniden üretilmiş hali olan “erkek dediğin geceleri dışarı çıkmayacak kısa giymeyecek ne o öyle kırsın dizini evde örgü falan örsün” kadına dayatılan uzamı ve eylemleri tersinleme ile erkeğe iade eder. Böylece kendisi de öneren ve karar veren özne rolünü alır.

“Kadın dediğin mutfakta aşçı sokakta hanımefendi” yargısı, ortak sesin kadın kimliğini mutfak alanında becerikli ve sokakta edepli olmasını buyurur. Ortak ses, kadını sınıflandırıcı ve sınırlandırıcı özne rolünü üstlenmiştir. Söyleminde bu cümleyi kullanmayı seçen konuşucu sorumluluğunu ortak sese yükler. Yeniden üretilen “Erkek dediğin mutfakta aşçı sokakta beyefendi” tweetinde ise roller değişmiş ve mutfak uzamı ve uzmanlığı erkeğe devredilmiştir.

Ataerkil toplum düzeninde kadının tek başına olmaması gereken uzamların başında “sokak” gelmektedir. Eril kültür kadını belli saatler dışında sokakta görmek istemez. Sokak genellikle tüm zaman dilimlerinde erkeklere ait kabul edilir. “Kızım dur abin de gelsin. Kadın başına bu saate dışarı çıkmaz” örneğinde kadının sokakta tehlike altında olduğunu, kendi güvenliğini sağlayamayacağını ve bir erkeğin onu koruması gerektiğini vurgular. Kız çocuğunu erkek çocuğundan farklı yetiştiren ebeveynlerin sıklıkla kullandıkları bu cümlelerin yeniden üretilmiş hali olan “Oğlum dur ablan de gelsin. Erkek başına bu saate dışarı çıkmaz” tweetinde tersinleme ile kadın artık korunmaya muhtaç ve bir erkek tarafından eşlik edilerek sokağa çıkması gereken özne değil, tam tersi koruyan ve erkeğin güvenliğinden sorumlu özne haline dönüşmüştür. Sokak artık kadının da istediği zaman var olabileceği uzamdır.

Toplu taşıma kadının hem var olmasının istendiği hem de istenmediği bir uzam olarak karışımıza çıkmaktadır. Yine geç saatlerde kadının tek başına olmaması gereken bir uzamdır. “Kadın dediğin akşam saatlerinde tek başına boş bir toplu taşımaya binemez!!” Burada konuşucu yeterlilik kipliği kullanarak aynı zamanda kendisinden izin alınması gereken bir özne olduğunu da sezdirmiştir. Yeniden üretilmiş “Erkek dediğin akşam saatlerinde tek başına boş bir toplu taşımaya binemez!!” tweetinde ise tersinleme ile anlamsal çağrışımlar yer değiştirmiştir. Kadının toplu taşımada olması istenen duruma örnek olarak “Sen kadınsın, motor sürmek neyine trafikte sıkıştıranı olur laf atan erkeği olur doldur akbilini kullan toplu taşımanı” örneği verilebilir. Bu örnekte, motor sürmenin sadece erkek cinsiyetine ait bir beceri ve hak olduğu, toplu taşımanın gündüz saatlerinde kadın için güvenli olduğu, trafikte de, sokakta da erkeklerin kadınlar için bir tehlike oluşturduğu vurgusu yapılıp. Yeniden üretilen “Erkek adamsın motor sürmek neyine trafikte sıkıştıranı olur laf atan kadını olur doldur akbilini kullan toplu taşımanı” ifadesinde tüm bu anlamsal çağrışımlar tersine çevrilerek erkek kimliğine iade edilir.

Konuşucuya göre kadının dışarıda olmaması gereken zaman dilimi

Ataerkil düzenin kadına dayattığı yaşam biçimi onun sokakta görünme saatlerini de sınırlar. Kadın için akşam ve gece saatleri dışarıda tek başına (erkeksiz) olunmaması gereken tekinsiz zaman dilimleridir. Buna karşın erkek sadece erkek olarak doğduğu için istediği zaman diliminde istediği yerde tek başına var olabilir. Kadını korunmaya muhtaç özne olarak tanımlayan ataerkil düzen, erkeği kadının güvenliğinden sorumlu özne olarak seçerken aynı zamanda kadını erkeklerden korumaya çalışır. Yani erkek, çelişkili olarak, kadın için hem tehdit edici özne hem de onun güvenliğinden sorumlu özne olarak kabul edilir. “O saatte kadının dışarda ne işi var?” örneğinde kadının dışarıda kadın olarak bulunması başına gelecek olanlardan sorumlu olması ön kabulüne dayanır. Eril toplum düzeni tarafından yıllarca tekrarlanarak kemikleştirilen bu öğretiler doğal olarak dilde de kemikleşir. Bu retorik soruyu sözcüleyen özne örtük olarak kadını dışarıda geç saatlerde tek başına olduğu için suçlamaktadır. Yeniden üretilmiş “O saatte erkeğin dışarda ne işi var?” tweetinde ise erkek belli saat dilimlerinde dışarıda olmamalıdır ve

artık suçlanan özne kendisidir. Sınıflandırmamızda kadınların akşam saatlerinde (%9) ve gece saatlerinde (%91) dışarıda olmaması gerekir.

Konuşucunun kadına yüklediği roller

Sınıflandırmada konuşucunun kadına 5 rol yüklediği saptanmıştır. Bu roller yüzdelik sırasına göre: açışlık (%28), aile hayatı düzenleyicisi (%28), annelik (%19), eş olma (%14) ve güzel olma'dır (%11).

-Ataerkil toplum düzeni tarafından kadın için dayatılan uzamın ağırlıklı olarak mutfak olması ile tutarlı bir biçimde yemek yapmak da kadının asli görevi olarak kabul görmüş ve kadına kabul ettirilmiştir. Genellikle ailelerde kız çocukları bu beceriyle yetiştirilirken erkek çocukları mutfaktan uzak tutulmuştur. Bu kültürde yetişen bir erkek bireyin “Soğan salça yağ üstüne ne katarsan kat yemek oluyor. Yemek yapamayan kadın da bırakın da evde kalsın” şeklinde kurduğu bu cümlede yemek yapma becerisinin küçümsendiği ve bu konudaki uzmanlaşmanın kadının eş olma rolünde bir ölçüt olarak kabul edildiği görülmektedir. Erkek özneye göre eğer kadın bu basit beceriye bile sahip değilse evlenmeyi hak etmiyordur. Evinde oturmalıdır. Yeniden üretilmiş “Soğan salça yağ üstüne ne katarsan kat yemek oluyor. Yemek yapamayan erkek de bırakın da evde kalsın” tweetinde ise yemek yapmadığı için küçümsenen ve evde kalması gereken özne erkektir.

-Yine ataerkil toplum düzeninin kadın kimliğine yüklediği rollerden biri de ‘aile hayatı düzenleyicisi’ olma ve bunu korumadır. Erkek özne aile birliği içinde ne yaparsa yapsın kadın özne aile birliğinin bozulmaması için bunları görmezden gelmeli ve birlikteliği devam ettirmelidir. Erkek özne sırf erkek olarak doğduğu için sınırsız hata yapma özgürlüğüne sahiptir, kadın özne ise sırf kadın olarak doğduğu için bu hataları affetmeli, görmezden gelmeli ve aile birlikteliğini korumalıdır. “Öyle bir iki kere dayak yedi diye yuva yıkılır mı hiç? Erkektir bu döver de sever de. Aile kolay kurulmuyor sonuçta” örneğinde, ataerkil düzende yetişmiş olan konuşucu, kadını kendisine şiddet uygulandığı zaman dahi aile birliği için sabretmesi gereken edilgen bir özne olarak kabul etmektedir. Erkek sadece erkek olarak doğduğu için kadını dövme hakkına sahiptir. Kadın susmalı ve kabullenmelidir. Aile birliğinin bozulmaması her şeyden önemlidir ve bunun tek koruyucusu kadındır. Yeniden üretilmiş “Öyle bir iki kere dayak yedi diye yuva yıkılır mı hiç? Kadındır bu döver de sever de. Aile kolay kurulmuyor sonuçta” tweetinde ise tüm bu roller ve görevler erkeğe devredilmiştir.

-Kadın kimliğine yüklenen bir diğer rol de ‘annelik’tir. Ataerkil toplum düzenlerinde annelik kavramı neredeyse kadın olmanın tamamını kapsayacak kadar genişlemiş ve kadını sadece bu role ve göreve indirgemıştır. “Kadının en güzel kariyeri anneliktir” örneğinde görüldüğü gibi kadının meslek yaşamında uzmanlaşması önemsiz ve değersiz kabul edilmiş, biyolojik, doğal bir gerçeklik olan çocuk doğurmak ise bir konuda kariyer yapmaktan üstün tutulmuştur. Bu düşünceye sahip konuşucu, ortak sesi de arkasına alarak kadının annelik görevinde uzmanlaşması ve başka alanlara girmemesi fikrini benimsemiştir. Yeniden üretilen “Erkeğin en güzel kariyeri babalıktır” tweetinde ise tersinleme ile bu kariyer babalık üzerinden erkeğe devredilmiştir.

-‘Eş olma’ rolü de annelikten sonra kadına yüklenen bir diğer roldür. Ataerkil toplum düzenlerinde tıpkı aile hayatı düzenleyicisi olmak gibi, iyi eş olmak da karşılıklı olması gerekirken sadece kadına düşer. “Yuvayı dişi kuş yapar” atasözü de ortak sesle bu görevi vurgulamıştır. Söyleminde bu atasözünü kullanmayı seçen konuşucu, atasözünün içeriğini benimser. Kuş ile kadın karşılaştırmasının yapıldığı bu atasözünün yeniden üretilmiş tweeti “Yuvayı erkek kuş yapar” kadına biçilmiş bu görevi erkeğe yükler ya da yıkar.

-‘Güzel ve estetik olma’ rolü ataerkil toplum düzenlerinde ağırlıklı olarak kadına yüklenmiştir. Kadın sürekli bakımlı, makyajlı, güzel, estetik olmalıdır. Erkeğin ise böyle bir zorunluluğu yoktur. “Kadın dediğin bakımlı olacak. Erkeğine de bakımlı görünecek!” örneğindeki buyurgan konuşucu özne bu düşünceyi benimsemiştir. Kadın bu konuşucu için bir haz nesnesidir. Erkeğe güzel görünmek için vardır. Yeniden üretilmiş “Erkek dediğin bakımlı olacak. Karısına da bakımlı görünecek!” tweet’inde ise bu rol erkeğe verilmiştir.

Konuşucuya göre kadının kalitesini belirleyen kavramlar

Toplumsal yaşamın içinde konuşurken söylemlerimizi kavramların çerçevesinde kurarız. Bu kavramlara bakış açımız bizim kimliğimizi, düşünce dünyamızı ve dünya görüşümüzü yansıtır. Sınıflandırmamızda konuşucuya göre kadının kalitesini belirleyen 5 kavram tespit ettik. Bu kavramlar, yüzdelere göre sırasıyla: davranış biçimi (%53), cinsellik (%18), giysi (%15), meslek (%8) ve medeni hal (%6)’dir.

-Ataerkil toplumlar kadının ‘davranış biçimleri’ni düzenleme, sınırlama, denetleme üzerine kuruludur. Bu nedenle toplumda kadının davranış biçimine ait birçok öneri, yasak, ön kabul ya da yargı geliştirilmiştir. Bunlar kullanılan dile de yansır. “Kadın dediğin çok konuşmaz susup oturur” örneğinde görüldüğü gibi kadın fazla konuşmaması, susması ve edilgen davranması gereken bir özne olarak tanımlanır. Ataerkil düzen, susan kadın ister, dahası ona bunu dayatır. Ortak sesin arkasına sığınarak söyleminde bu cümleyi kullanan konuşucu da içeriği kabul etmiş olur. Yeniden üretilmiş “Erkek dediğin çok konuşmaz susup oturur” tweetinde ise bu edilgenlik erkeğe devredilir. Artık o tanımlayan özne değil, tanımlanan öznedir.

-“Yemeğin salçalısı, kadının kalçalısı” deyimi ise yemekle kadının karşılaştırılması üzerine kurulmuştur. Yemek karın doyurulan bir ürün, bir nesnedir. Oysa kadın tıpkı erkek gibi bir öznedir. Karın doyurmak bir temel ihtiyaçken, salçalı bir yemek insana karın doyurmanın ötesinde lezzeti ve hazzı vadeder. Kadınlara ilgili bir sınıflandırma da içeren bu atasözünde kadın yine ait olduğu uzamdaki (mutfak) bir nesneyle (yemek) karşılaştırılır, hatta özdeşleştirilir. Dolayısıyla kadın da bir temel ihtiyaçtır ve kalçalı olanı tercih edilmelidir. Kadını güzellik ve cinsel haz nesnesi olarak gören bu cinsiyetçi atasözünün yeniden üretilmiş olan “Yemeğin salçalısı, erkeğin kalçalısı” tweetinde ise haz nesnesi artık erkektir.

-Kadın ataerkil ortak ses tarafından sıklıkla ‘giysi’si üzerinden de tanımlanmıştır. “Kadın avukatlar da cezaevine giderken düzgün giyinsin canım” diyen bir konuşucu örtük olarak kadının uygunsuz giyindiğini ve cezaevinde başına gelen sözlü ya da fiziksel bir tacizi hak ettiğini sezdirir. Cinsel saldırıdan sorumlu olan, onu gerçekleştiren özne değil de, sözde uygunsuz giyinen kadındır. Gerekçe kadının giysisine dayandırılarak kadın aralıksız olarak suçlu çıkarılır. Yeniden üretilmiş “Erkek avukatlar da cezaevine giderken düzgün giyinsin canım” tweetinde ortak sesin arkasına gizlenmiş erkek kimliği tek bırakılmış, tersleme ile kadın kimliğine yapılan baskının baskı yapan özneler tarafından fark edilmesi için çabalanmıştır.

-‘Mesleki cinsiyetçilik’ de ataerkil toplumlarda sıklıkla rastlanan bir durumdur. Dilde de izleri görülür. “Kadınlar pilot olacaklarmış, yok efendim havayolunda çalışacakmış. Kadın kısmına uçak mı emanet edilir kardeşim? Pilot kadının aile hayatı diye bir şeyi kalmaz” örneğinde, kadının pilot olacak yetilere sahip olmadığı, olsa dahi pilotlukla aile hayatını sürdürmeyeceğinin altı çizilmiştir. Konuşucu için “kadın kısmı” hem yeteneksiz, hem de aile düzenini koruması gereken bir öznedir. Ayrıca ataerkil düzenin ortak sesi, erkeklerin çoğunlukta olduğu alanlarda kadınların görünmez olmasını ister. Bu nedenle kadın kimliğini sınıflandırır ve sınırlandırır. Yeniden üretilmiş “Erkekler pilot olacaklarmış, yok

efendim havayolunda çalışacakmış. Erkek kısmına uçak mı emanet edilir kardeşim? Pilot adamın aile hayatı diye bir şeyi kalmaz” tweeti ise bu küçümsemeyi, sınıflandırmayı, beceriksizlik vurgusunu ve aile hayatı düzenleme rolünü erkek kimliğine iade eder.

-Kadının ‘medeni hal’i de konuşucu tarafından kadının kalitesini belirleyen kavramlardan biri olarak kullanılmıştır. “Kadın dediğin parmağından yüzüğünü çıkarmayacak. Başının bağlı olduğu belli olacak” örneğinde kadının medeni durumunun göstergelerinin altının çizilmiştir. Yüzük (alyans) bir göstergedir. Kadın toplum içinde evli olduğunu bu nesneyle göstermelidir. Yüzük kadının parmağında bir namus simgesine dönüşür. Buna karşın erkek yüzük takmasa da olur. Başı bağlı olma deyimi de sıklıkla kadınlar için kullanılır. Konuşucu kadını denetler ve sınırlar. Yeniden üretilmiş “Erkek dediğin parmağından yüzüğünü çıkarmayacak. Başının bağlı olduğu belli olacak” tweetinde ise bu denetleme ve sınırlama erkeğe yönetilmiştir.

Konuşucunun kadını tanımladığı sıfatlar

Sınıflandırmamızda konuşucunun kadını tanımladığı 6 sıfat yüzdelik sırasıyla: namuslu (%50), zayıf (narin, hassas %17), beceriksiz (%17), becerikli (%8) ve kibar (%3)’dür. Namus kavramı ataerkil toplum düzeninde sadece kadında aranan bir özelliktir.

-Kadın edilgen bir özne hatta bir nesne olarak kabul edildiği için kendi bedeni üzerinde söz hakkı yok denecek kadar azdır. Eril toplum onun adına karar verir, o da uygular. Yaşama algısının biçimlendirdiği dil kullanımlarında kadının toplumun değerlerine göre namusunu ya da tersini öne çıkaran pek çok kullanım vardır. Örneğin, “Dişi köpek kuyruk sallamazsa erkek köpek bir şey yapmaz.” Birçok yerde sıklıkla duyduğumuz bu cinsiyetçi atasözünü söyleminde kullanmayı seçen konuşucu ortak sesin arkasına saklanarak aslında kadının sevincini, sevgisini, duygularını göstermemesi gerektiğini eğer duygularını gösterecek olursa erkeklerden zarar göreceğini ve bunda kendisinin suçlu olduğunu vurgular. Dişi bir köpekle kadını, erkek köpekle de erkeği karşılaştıran bu atasözü kadının namuslu davranması gerektiğini sezdirir. Yoksa başına gelebilecekleri (sözlü, fiziksel cinsel saldırı, şiddet vs.) hak etmiş olur. Bu atasözünün yeniden üretilmiş hali olan “Erkek köpek kuyruk sallamazsa dişi köpek bir şey yapmaz” tweetinde ise tüm bu anlamsal çağrışımlar erkek özneye aktarılmıştır.

-Ataerkil toplum düzeni kadını sıklıkla zayıf, narin, hassas olarak tanımlar. Bu zayıflık hem biyolojik hem de duygusal anlamdadır. Örneğin, “kadın olmasan ben sana ne yapacağımı biliyorum” cümlesini kuran erkek konuşucu, şiddet tehdidi savuran bir özne rolü üstlenmekle birlikte, kadının ondan fiziksel olarak zayıf olduğu için onunla rekabet edecek düzeyde olmadığını da ima eder. Ona şiddet göstermemesini karşısındaki kadının fiziksel zayıflığına bağlar. “Erkek olmasan ben sana ne yapacağımı biliyorum” yeniden üretilmiş tweetinde ise şiddetle tehdit eden özne kadındır, edilgen olan zayıf özne ise erkektir.

-Ataerkil toplum düzeninde ortak ses kadını birçok konuda, özellikle erkeklerin sayısal çoğunlukta olduğu konularda beceriksiz olarak tanımlar ve görünmez olmasını ister. Bu konulardan birisi kadının araba sürmesidir. Örneğin, söyleminde “kadınlar yerini bilsin ve araba kullanmasın trafiği felç ediyorsunuz abi kanser oldum resmen” cümlesini kullanmayı seçen bir erkek konuşucu kadınların araba kullanmada beceriksiz olduğunu ve trafikte sorun yarattığını vurgularken, erkeklerin çok iyi araba kullandıklarını da önvarsayar. “Erkekler yerini bilsin ve araba kullanmasın trafiği felç ediyorsunuz abi kanser oldum resmen” tweetinde ise bu beceriksizlik vurgusu erkek kimliğine iade edilmiştir.

-Yine aynı ataerkil toplum düzeninde ortak ses, kadını özellikle erkeklerin erkek kimliğine ters düştüğünü düşündükleri eylemleri içeren konularda becerikli olarak tanımlar. Sıklıkla duyduğumuz “her başarılı erkeğin arkasında bir kadın vardır” örneğinde, kadın erkeği destekleyen yardımcı özne rolindedir. Kadının görünür ve becerikli olması gereken tek uzamı ev ve daha özelde de mutfak olarak tanımlayan ataerkil düzende kadın, erkeğin yemeğini yapar, bulaşığını, çamaşırını, yıkar, ütüsünü yapar, çocuklarına bakar. Erkek de bunlardan muaf olarak sadece ne iş yapıyorsa ona çalışır ve başarılı olur. Günümüzde kadının ekonomik ve sosyal tüm alanlarda varlığını göstermesiyle birlikte bu anlayış tamamen değişmeye de büyük oranda değişmiştir. “Her başarılı kadının arkasında bir erkek vardır” tweetinde erkek yardımcı öznedir. Kadın ve erkeğin uzamları da yer değiştirmiştir.

-Kibarlık da yine toplumsal yaşamda kadın kimliğiyle anılan bir özelliktir. Kadınlardan kibar olması mutlaka beklenirken erkeklerde ise bu özellik olmazsa olmaz olarak kabul edilmez. “Kadın kısmı hiç küfür eder miymiş?” örneğinde konuşucu küfür etmeyi sadece erkek cinsiyetine verilmiş bir hak olarak kabul eder ve “hiç” sözcüğünün kullanımıyla bu düşüncüyü güçlendirerek kadının kesinlikle bu eylemi yapmamasının altını çizer. Ortak sese göre bu hak sadece erkeğe aittir. “Erkek kısmı hiç küfür eder miymiş?” tweetinde ise bu hak kadına geçmiştir ve kibar olması gereken erkektir.

Konuşucunun kadın kimliğini tanımlarken dayandığı gerekçeler

Konuşan özne alıcısına iletmiş mesajları kimi zaman gerekçelendirir. Bu gerekçelendirme örtük de olabilir, açık da. Sınıflandırmamızda konuşucunun kadın kimliğini tanımlarken 4 gerekçeye dayandığını tespit ettik. Bu gerekçeler yüzdeler sırasıyla:

1. Erkek cinsiyetinin üstün olduğu kabulü (%61)
2. Erkek cinsiyetinin doğuştan sahip olduğu düşünülen hakları (%30)
3. Dinsel emirler (%7)
4. Yöresel gelenekler (%2)

-Ataerkil toplum düzeni bu düzenin devamı için erkek kimliğini kadın kimliğine baskın kılar, kimliklere türlü roller dağıtır. Bireyler bu kültürün içine doğdukları için genellikle kimliklerini ve kendilerine biçilmiş rolleri olduğu gibi kabul etme eğilimindedirler. Bu kabul durumunun sürmesi için de birtakım gerekçelere ihtiyaç duyarlar. Bu gerekçelendirmeler dil kullanımlarına da yansır. “Erkeğin olduğu yerde kadın hesap mı öder?” örneğinde toplumda yıllarca tekrarlanarak kabul görmüş olan ve erkek özneye ait olduğu düşünülen hesap ödeme eylemi, yeniden üretilen “Kadının olduğu yerde kadın hesap mı öder?” tweetinde erkek öznenin elinden alıp kadın özneye verir.

-Ataerkil ortak ses, erkek cinsiyetinin sadece erkek olarak doğduğu için, doğuştan sahip olduğu bazı hakları olduğunu toplumun büyük bir kısmına kabul ettirmiştir. “Çapkınlık erkeğin fitratında vardır, kadın dediğin azıcık sineye çekmeli!” örneğinde, konuşucu erkeğin sadece erkek cinsiyetine sahip olarak doğduğu için çok eşli yaşama hakkına sahip olduğunu vurgular. Kadın özne ise buna sessiz kalmalı ve kabullenmelidir. Çünkü kadın olarak doğmuştur. “Çapkınlık kadının fitratında vardır, erkek dediğin azıcık sineye çekmeli!” tweetinde ise çok eşliliğe sessiz kalıp bunu kabullenmesi gereken erkek öznedir.

-Dinsel emirler de ataerkil düzenin devamı için kadın kimliğini biçimlendirmede konuşan özneler tarafından kullanılır. Söyleminde “Karınızı yüzüne gelmeyecek şekilde dövünüz” hadisini kullanmayı tercih eden bir konuşucu, kadının kocası tarafından fiziksel şiddete uğramasının kocasına verilmiş bir hak olduğunu kabul etmiştir. Ayrıca kadının dövülmesini olağan önvarsaymış ancak yüzüne vurulmasını

doğru bulmamıştır. Hadisteki bu önerme, yeniden üretilmiş “Kocanızı yüzüne gelmeyecek şekilde dövünüz” tweetinde erkeğe yönetilmiştir. Şiddet öznesi kadındır, şiddete uğrayacak olan özne de erkektir.

-Yöresel gelenekleri yansıtan bazı dil kullanımları da konuşucular tarafından gerekçe olarak kullanılabilir. “Ev yaparsan tuğladan, kız alırsan Muğla’dan” atasözü örneğinde kadın alınıp verilebilen bir nesne olarak kabul edilmiştir. Bu atasözünün Muğla’da yöresel bir gelenek olan kız tarafının ev düzmesinden dolayı ortaya çıktığı düşünülmektedir. Muğla Belediyesi akıma resmi tweeter hesabından katılmıştır. “Eski deyimlerimizi güncelleme kararı kapsamında, bundan böyle: “Ev yaparsan tuğladan, erkek alırsan Muğla’dan” denilecektir. Kamuoyuna saygıyla duyurulur” tweetindeki tersinleme ile erkeği alınıp verilen bir nesneye dönüştürmüştür.

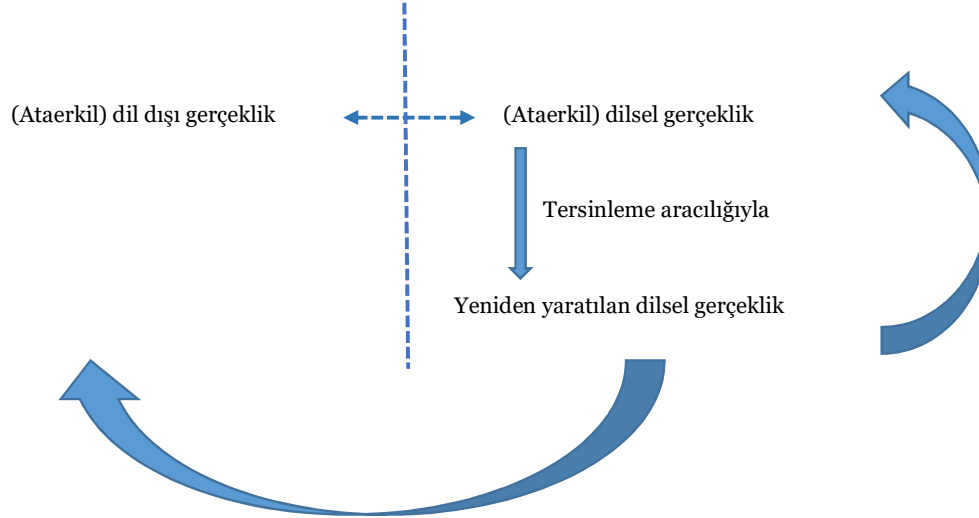
Ataerkil toplum düzeninin oluşturduğu kültürün bireylerin dil kullanımları üzerindeki etkisi, gönderici ve alıcı arasındaki ilişkide de kendini ortaya koyar. Gönderen, iletisinin içeriğini kadın, kadın kimliği, kadının rolleri ve tanımlaması üzerine seçen buyurgan bir özneyken, alıcı sıklıkla edilgen, kendisine gönderilen içeriği sorgusuz kabul eden ya da etmesi gereken özne ya da öznelerdir. Tweetlerin orijinaleri gönderici, alıcı ve ileti hakkında incelendiğinde ele edilen sonuç aşağıdaki tablodadır.

Tablo 3: İlk söylemlerin gönderici, alıcı ve ileti içerikleri

Gönderici	Alıcı	İletinin İçeriği	
		Kadın hakkında	Erkek hakkında
Ortak ses	Erkek ve kadına	33	-
Ortak ses	Anne ve babaya	2	-
Ortak ses	Kadına	31	7
Erkek	Kadına	31	2
Dinsel hüküm	Topluma	2	-
Erkek	Erkek arkadaşına	1	-
Belediye	Kadınlara	2	-
Belediye	Kamuoyuna	1	-
Cübbeli Ahmet Hoca	Anne ve babaya	1	-
Anne	Kızına	1	-
Kadın siyasetçi	Topluma	1	-

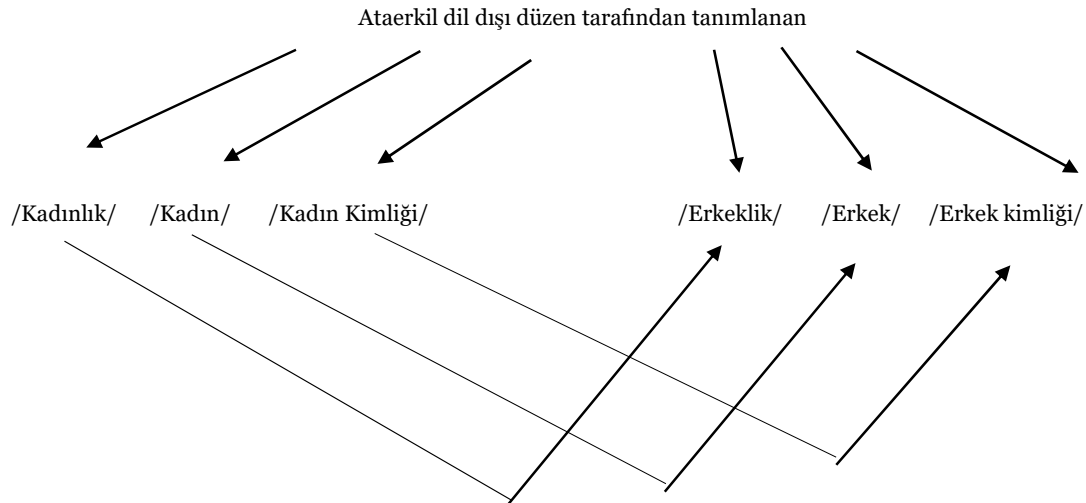
Bu tablodaki göndericiler: ortak ses, erkek, dinsel hüküm, belediye, cübbeli Ahmet hoca, anne ve kadın siyasetçidir. Alıcılar ise: erkek ve kadın, anne ve baba, kadın, toplum, erkek arkadaş, kız çocuğudur. İletiler ağırlıklı olarak “ortak ses”ten erkek ve kadına, “ortak ses”ten kadına ve erkekten kadına yöneltilmiştir. İletinin içeriğinin ise kadının yaşam ve davranış biçimi, kimliği ve rolleri hakkında ve ağırlıklı olduğu görülmektedir. Bu sonuç aslında ortak ses ve erkek kimliğinin de bütünleştiğinin kanıtıdır.

Tweetlerin ima ile göndermede bulunduğu ilk hali (ortak yargı ve düşünme biçimi bildiren söz kalıpları) var olan gerçekliği tanımlayan dil kullanımlarından oluşmaktadır. Dil dışı gerçeklikte yaşanan toplumsal cinsiyet eşitsizliği, kadının kimliğinin hor görülmesi, baskılanmaya çalışılması, toplumun kadın kimliği üzerinden düzenlemeye çalışılması kadını nesne haline dönüştürmüş, özneliğini elinden almıştır. Ona ancak ortak sesin istediği biçimde bir özne olursa var olma şansı tanımıştır. Tüm bu dil dışı gerçeklik, dilsel dünyada tweetlerin ilk halinde karşılığını bulmuştur. Yeniden üretilmiş tweetler ise dil dışı gerçekliği tanımlayan tüm dilsel kullanımları temel alarak, onları saptırır, değiştirir ve biçimlerini bozar.

Şekil 1: Tersinlemenin dil dışı ve dilsel gerçeklikle ilişkisi

Kadın kimliğine ait olarak kabul edilen anlam alanlarındaki hemen hemen tüm anlambirimcilerin erkek kimliğine ait olan anlambirimcilerle değiştirilmesiyle özgün ve yeni bir dilsel gerçeklik, yeni bir kadın kimliği ve elbette bunun alıcısı olan yeni bir toplumsal kimlik ve yeni bir erkek kimliği kurulmuştur. Bu şekilde, ataerkil bir toplumun kadını nasıl ötekileştirdiği ve nesneleştirdiği konusunda çarpıcı bir farkındalık yaratmak amaçlanmıştır.

Şekil 2: Ataerkil dil dışı düzen tarafından tanımlanan kimliklerin anlamsal düzlemdeki değişimi

Sonuç

Birey, dil ve toplum birbirlerini sürekli olarak değiştirip dönüştürürken aynı zamanda birbirlerinin izlerini taşırlar. Toplumda olumlu ya da olumsuz giden ne varsa bireyde ve bireyin dil kullanımlarında bunların izlerini buluruz. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği geçmişten günümüze ataerkil toplum ve kültürlerde süregelen bir durumdur. Kimi zaman biçim, kimi zaman da biçem değişirse de içeriği genellikle aynı kalmıştır. Kadın cinsini tanımlamak, sınırlamak, denetlemek, baskı altına almak, edilgenleştirmek üzerine kurulu ataerkil düzenin dilsel kodları da cinsiyetçi kullanımlarla doludur.

Bu çalışmada ataerkil düzenin oluşturduğu kültürde doğan dilsel kullanımların tersinleme yoluyla tekrar söylenmesini içeren bir twitter akımı olan #erkekyerinibilisin akımında atılan 90 tweet incelenmiş ve sınıflandırılmıştır. Bu sınıflandırmaların sonucunda; ortak sesin kadını tanımladığı, denetlediği, yargıladığı, sınırladığı, sınıflandırdığı vs. tespit edilmiştir. Ortak ses bu eylemleri erkek kimliği ile birlikte gerçekleştirir. Erkek kimliği kimi zaman ortak sesi arkasına alır, kimi zaman da onun arkasına saklanarak eylemine gerekçelendirmeler oluşturur. Erkek kimliğini oluşturan anlam alanları, kullanılan tersinleme sayesinde ortaya çıkmış ve tersinlemenin amaçlarından biri olan karşıdakini eleştirme, rahatsızlık verme ve gerekçesiz bırakma durumu bu akımla gerçekleşmiştir. Tersinleme aracılığı ile yeni kurulan dilsel gerçeklikte kadın kendini nesne olmaktan kurtarmış ve erkek kimliğini nesneleştirmiştir. Ayrıca ortak sese ve maço söyleme karşı muhalif bir dil oluşturmuştur.

Tersinleme ile kurulmuş olan bu yeni dilsel gerçeklik ilk söylemlerin basit bir tekrarı değildir. Tam tersine ataerkil düzenin oluşturduğu gerçekliğin dildeki yansımalarını yine dil içinde ve dille eleştirmiştir. Bu ataerkil gerçekliği kuran, destekleyen, sürmesini isteyen özne ve kimliklerle, tersinleme aracılığı ile sözcelemsel düzeyde saptırma, edimbilimsel düzeyde ise alay, iğneleme, dokundurma yöntemleriyle hedefteki dildışı ve dilsel gerçekliği, yeniden yaratılan dilsel gerçeklikle eleştirerek yansıtmıştır. Kadın kimliği dil dışı gerçeklikte kendisinin var olması gereken alanları, tersinlemeyle yaratılan yeni dilsel gerçeklikte geri almış ve kendi kimliğini dilsel yolla yeni baştan inşa etmiştir. Bir dilde genel sözlük hazırlamak, sözlükçülüğün en zor alanlarından biridir. Çünkü ne çok derine inip kamunun anlamasından uzak akademik veya bilimsel açıklamalara boğulmuş bir metin olmalı; ne de amatörce hislerle, hazırlayanın hazzını tatmin duygusuna cevap olarak hazırlanmış olmalıdır. Tarihten günümüze, kabaca bakıldığında görüleceği üzere, sözlük hazırlayanların büyük kısmı sözlükçülük eğitimi almamış, genel kültürüne güvenip bu işe girişenlerden oluşmaktadır. Öte yandan dil ve edebiyat bölümlerinde sözlükçülük eğitimi almış kişilerde de ötekilerin cesareti bulunmamaktadır.

Genel sözlük hazırlarken belli standartlar benimsenmeli ve bu standartların genel geçer kuralları olmalıdır. Bu kurallardan biri de madde başlarının etimolojik göndermelerinin bulunmasıdır. Etimolojik göndermeler, madde başı kelimelerin daha iyi anlaşılmasında, öğrenilmesinde ve başka kelimelerle irtibatlandırılmasında önemli unsurlardandır.

Genel sözlüklerde yer alan etimolojik göndermeler, bu sözlükleri kullanan kişilerde Türkçenin komşu dillerini, alt katman ve üst katman etkisinin hangi dillerle ortaya çıktığını, diller arası kelime alışverişini, kelimelerin önceki biçim ve anlamlarıyla güncel biçim ve anlamlarının kıyasını görebilmeye dil kullanıcılarına yardımcı olacağı ortadadır.

Kaynakça

- Akarsu, B. (1998). *Dil-Kültür Bağlantısı*, Ankara: İnkılâp Yayınevi.
- Aksan, D. (1993). *Türkçenin Gücü*, Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Anscombe, J.-C., Darbord, B. Et Oddo, A. (2012). *La parole exemplaire*, Paris: Armand Colin.
- Charaudeau P. (2009). Identité sociale et identité discursive. Un jeu de miroir/fondateur de l'activité langagière, in Charaudeau P. (dir.), Identités sociales et discursives du sujet parlant, 2009, Paris: L'Harmattan <http://www.patrick-charaudeau.com/Identite-sociale-et-identite.html#>
- Del Ré, A., Hirschi, F., ve Dodane, C. (2018). L'ironie dans le discours : des premières productions enfantines aux productions des adultes, Cahiers de praxématique, numéro 70, <https://doi.org/10.4000/praxematique.4796>, [son erişim tarihi, 19.06.2022].
- Korkut, E. (2017). *Söz ve Kimlik, Söylemler Bize Ne Söyler?* Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Mercier-Léca, F. (2003). *L'ironie*, Paris: Hachette.
- Onursal Ayırır, İ. ve Korkut, E. (2017). *Prof. Dr. Ayşe Eziler Kıran'a Armağın*, Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Öztin Passerat, D. (2014). Siyasal Söylemde Tersinleme, *Humanitas*, cilt.2 sayı. 4: Tekirdağ. 207-224.